

Konceptualizace právní jinakosti v azylovém dokazování: Od formální k antropologické interpretaci neobvyklých právních autorit*

TOMÁŠ LEDVINKA**

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha
Fakulta informatiky a managementu, Univerzita Hradec Králové

Conceptualisations of Legal Otherness in Asylum Evidentiary Practices: From Formal to Anthropological Interpretations of Unconventional Legal Authorities

Abstract: This article presents an analytical study of several asylum cases on which Czech courts issued rulings between 2007 and 2022. It focuses on exposing the ways in which asylum authorities/courts conceptually treat legal otherness on the basis of incomplete information in the practical context of asylum proceedings. It demonstrates how the judgments of Czech asylum courts deal with the legal differences of countries of origin in evidentiary interpretations of documents, such as transcripts of asylum interviews or country-of-origin information (COI), by reconstructing the conceptual frameworks in which the alterity of the origin countries' state legal systems and customary law is embedded. It identifies particular evidentiary concepts that do not easily fit into the standard ontology of formal asylum law. In particular, Czech court rulings tend to conceptually frame unconventional legal authorities (like elders, traditional councils) as cultural entities, non-state actors, or private persons, which paradoxically disqualifies them from the ontological possibility of posing (or preventing) a threat to refugees by operating an (in)effective legal system. The article discusses the possibility of applying an alternative of legal-anthropological conceptualisation of unconventional legal authorities, focusing specifically on Afghanistan, Jordan, and Yemen.

Keywords: asylum, evidence, refugee, legal anthropology, legal pluralism, non-state actors

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2023, Vol. 59, No. 4: 441–465

<https://doi.org/10.13060/csr.2023.005>

* Studie je výstupem z projektu GA 18-23993S „Kulturní podmíněnost moderního přístupu k právní jinakosti: etnologická perspektiva“ podpořeného Grantovou agenturou České republiky. Za mimořádně pozoruhodné postřehy a cenné připomínky autor velmi děkuje anonymním recenzentkám/recenzentům. Velký dík patří rovněž respondentkám a respondentům tohoto výzkumu zapojeným různými způsoby do azylové praxe.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Mgr. Tomáš Ledvinka, Ph.D., Katedra managementu, Fakulta informatiky a managementu, Univerzita Hradec Králové, Rokitského 62, 500 03 Hradec Králové III, e-mail: anthropology.law@gmail.com.

Úvod¹

V České republice stojí praktické fungování azylového práva *samo o sobě* obvykle stranou sociálněvědních výzkumů. S výjimkou návrhu na výzkum azylové rozhodovací praxe, „jaká je“, jako „sociálního faktu“ (Molek, 2005, s. 63–64, pozn. 2) věnují i právníci autoři pozornost spíše interpretaci formální stránky azylového práva, případně aplikačním metodikám. Slepým místem ve stínu tohoto zájmu je zejména azylové dokazování. Teprve v posledních několika letech se realizovaly jeho výzkumy v některých jiných evropských zemích – věnovaly se zejména nekonzistentnosti rozhodování dle stejných podkladů (zejména Affolter, 2021; Affolter et al., 2019; Bodstrom, 2021; Kobelinsky, 2019), modifikacím faktů otázkami při azylových pohovorech (zejména Bodstrom, 2020; Ramezankhah, 2017; Schittenhelm a Schneider, 2017), „důkazním reprezentacím“ zemí původu (Aggarwal a Floridi, 2020; Van der Kist et al., 2019; Van der Kist a Rosset, 2020) či „střetům epistemologií“ soudního a expertního vědění (Bianchini, 2021).

V tomto článku se zaměřuji na jeden z dílčích aspektů azylového dokazování – na alteritu/jinakost právních systémů a autorit v zemích původu jako na objekt důkazní interpretace, což je téma dosud zcela neprobádané. Hlavním cílem prezentovaného rozboru konkrétních rozsudků azylových soudů je rekonstrukce konceptuálních schémat, do nichž jsou tyto systémy a autority zasazovány při skutečných důkazních a kognitivních postupech, včetně detekce předpokladů, které jsou do těchto schémat zabudovány. Soustředím se zejména na azylové rozsudky zahrnující Afghánistán, Jemen a Jordánsko, na něž rozsudky odkazují jako na země původu. Zahrnují totiž relativně komplexní výskyt právní alterity, ať už státního právního systému či zvykového práva², a jsou teoreticky významné, neboť ukazují na pokračování ontologické identity práva tam, kde se z hlediska obvyklého, formálního přístupu nacházíme již vně konceptu právního systému.

Zatímco alterita státních právních systémů je v rozsudcích zachycována poměrně pravidelně, její souběh se zvykovým právem je dosti vzácný. V širším vzorku (k němu viz metodologická část) jsem identifikoval pouze 10 rozsud-

¹ Některé teze tohoto článku byly prezentovány na interním doktorském semináři Department 'Law & Anthropology' Max Planck Institute for Social Anthropology v Halle, kde byl autor hostujícím výzkumníkem, dále pak na konferenci „Human Rights Work and Transnational Legal Activism: Limits and Potential“, Institut für Ethnologie, Ludwig-Maximilians-Universität, která se uskutečnila ve dnech 8.–9. 2. 2019, a rovněž na setkání sítě EASA Anthropology of Humanitarianism „Intersections of Humanitarianism“, které se uskutečnilo v Göttingenu pod záštitou Centre for Global Migration Studies Goettingen (CeMIG) ve dnech 1.–3. 11. 2019.

² Zvykové právo v tomto článku postupně nabývá různé významy od pašunské právní tradice v Afghánistánu po beduínské právo v Jordánsku a systém kmenového souzení v Jemenu. Obecně je výraz nicméně poněkud zastaralý. Vyznačuje se vlastní svébytnou genealogií (Ledvinka, 2021a, s. 140). V současné právní antropologii má kromě povšechného označení pro mimostátní právo i jiný, analyticko-heuristický význam v kontextu etnografického zkoumání dynamiky práva (Pospíšil, 1997, s. 33).

ků v tomto ohledu explicitních a pouze čtyři případy (dva z nich zachytily dva rozsudky), v nichž lze hovořit o skutečných konceptualizacích zvykového práva, nikoliv o pouhých zmínkách. Jsem si vědom toho, že tento vzorek je spíše analytický ve smyslu případové studie, nikoliv reprezentativní ve statistickém smyslu (srov. Kosař, 2016, s. 24). Výzkumným cílem je však otázku právní alterity v azylovém dokazování analyticky teprve *otevřít*, a to zejména identifikací paradoxů, které setkání s ní v daném prostředí vytvářejí. Strategie výběru prezentovaných případů je dále ovlivněna dalším výzkumným cílem – vztáhnout zjištěnou pojmovou perspektivu k Pospíšilově antropologickému chápání práva (1997). V případě všech zemí původu se opírám též o své rešerše právních etnografií či paraakademických zpráv o právu v těchto zemích (jako jsou kmenové autority, rady, stařešinové apod.).

Určující výzkumnou otázkou bylo, jak azylové orgány/soudy zacházejí s právní jinakostí na základě neúplných informací v praktickém kontextu azylových řízení³. Právně-kulturní odlišnosti v těchto informacích obsažené jsou přitom v těchto řízeních v nezvyklé *ontologické* pozici zkoumaného faktu (nikoliv aplikované normy) (srov. Ledvinka, 2016), což může vytvářet nejistotu, paradoxy a absurdity, pokud není tato pozice dostatečně reflektována. Ontologii zde chápu v souladu s Holbraadovou rekurzivní antropologií jako „analytické nástroje, skrze něž se provádí zkoumání“, nikoliv jako „objektivní struktury“ (Holbraad, 2012, s. 254–255). Rozhodl jsem se pro tento termín na základě Kosaře, který hovoří o tom, že v azylovém kontextu se „české soudy ... zabývaly existencí de facto kvazi-státních subjektů v zemi původu, popřípadě ... stanovily *podmínky pro jejich existenci* jen vzácně“ (2013, s. 105, zdůrazněno autorem).

Text je rozdělen na čtyři části. Nejprve se věnuji metodologickým otázkám. Další část se zabývá reprezentacemi reálií země původu a azylovým rámcem. V následující, empirické části se věnuji podrobné analýze rozsudků nejprve s ohledem na stát a jeho právní systém, poté s ohledem na zvykové právo či jeho ekvivalenty. Identifikuji zde pojmová schémata užitá pro uchopení právní jinakosti zemí původu a kontextualizuji je v rámci celku daných azylových případů. V poslední části diskutuji, jak lze detekovaná pojmová schémata a jejich předpoklady uvést do dialogu s právně-antropologickou pojmovou perspektivou.

³ V tomto článku se držím nesespecializovaného významu termínu „azyl“, který v běžné řeči znamená zhruba totéž, co zvláštní právní termín „mezinárodní ochrana“. Na nesespecializovanou terminologii můžeme však narazit i ve formálním prostředí (např. § 2 odst. 1 písm. m) zákona o azylu). Ze striktně formálního hlediska však „azyl“ formou statusu uprchlíka představuje vedle „doplňkové ochrany“ a „dočasné ochrany“ pouze jeden ze tří druhů „mezinárodní ochrany“. V rámci azylu v tomto užším smyslu se dále rozlišuje několik poddruhů (azyl dle čl. 43 Listiny základních práv a svobod, azyl dle Ženevské úmluvy o uprchlících, humanitární azyl, azyl za účelem sloučení rodiny). Evropské právo však staví azyl a doplňkovou ochranu téměř na roveň (Honusková, 2016, s. 11) a problematika podmínek v zemi původu je jim společná. Dočasná ochrana je specifický hromadný institut ochrany, ke kterému se problematika individuálního azylového řízení nevztahuje.

Data a analýza

Prezentovaný výzkum se zaměřuje na konceptualizace cizí autority a řádu *v rámci skutečných důkazních praktik a strategií*. Využil jsem v něm konkrétní etnografická a právní řešení, která umožňují situovat tyto kognitivní operace do širšího kontextu azylových případů, právní normativity, praxe a globálních reprezentací podmínek v zemích původu. Za nejvhodnější jednotku analýzy jsem pokládal *azylový rozsudek* (Cheesman, 2018, s. 175), který představuje přesný a pečlivý záznam zacházení s právní jinakostí uvnitř sporné situace, která ze své povahy může generovat více facet (v rozsudku zpravidla rekapitulovaných). Azylové rozsudky vznikají vždy přezkoumáváním původních *negativních* rozhodnutí azylových rozhodců Ministerstva vnitra (MV), a to na základě žaloby k azylovým soudům první instance či kasační stížnosti proti jejich rozhodnutím k Nejvyššímu správnímu soudu (viz též Kosař et al., 2010, s. 91). Zpravidla podrobně zachycují obsah těchto *negativních* rozhodnutí i právní argumentaci uprchlíků či jejich právních zástupců. Poté obvykle následují vlastní skutková zjištění soudů a jejich právní posouzení. Jsou tak komplexním a věrohodným záznamem facet různých aktérů řízení, o čemž svědčí i přetrvávání faktů, které se do argumentací soudů výrazně nehodí. Je však třeba brát v úvahu, že soud všechny facety znovu kontextualizuje, a tak může dojít k jejich modifikaci.

V souladu s Kosařem vycházím z toho, že analýzy rozsudků mohou aspirovat pouze na určité „analytické“, nikoliv však „statistické zobecnění“ a jejich cílem je „osvětlit určitý teoretický koncept ... prostřednictvím podrobné empirické zkušenosti“ (Kosař, 2016, s. 24). Doplnuji však, že důkazní reprezentace reálií v zemích původu se shánějí na základě značně různorodých skutkových tvrzení žadatelek a žadatelů o azyl. Konceptualizace, na něž se zaměřuji, nemusí být proto nutně inspirativní v případech, v nichž je formální chápání právního systému dostačující.

Pro účely prezentovaného výzkumu byl vytvořen soubor rozsudků pomocí internetových soudních vyhledávačů a aplikace Beck-online. V souboru jsem ponechal pouze rozhodnutí s příznakem „Az“ ve spisové značce soudu, v odůvodněných případech „Azs“. Vybrané země původu jsou početně zastoupeny takto: Afghánistán 30, Sýrie 37, Jemen a Jordánsko po pěti rozsudcích. Pročítáním jsem stanovil další hledané výrazy, s jejichž pomocí (vždy ve spojení s výrazem „azyl“) byl vytvořen další soubor rozsudků, které obsahují výraz „klan“ (12), „kmen“ (13), „krevní msta“ (39), „kultura“ (10), „nestátní subjekt“ (53), „tradiční“ (11), „zvyk“ (22), „zvykové právo“ (5). Shromážděné rozsudky byly vydány v období 2007–2022. Tento postup sběru byl inspirován Bianchini (2021, s. 3–4). Následně jsem v rozsudcích identifikoval pasáže zahrnující tradiční či neobvyklé právní autority v roli aktérů pronásledování, vážné újmy, popř. ochrany před nimi v zemích původu.

Ve shodě s postulátem Conleyho a O'Barra, že při analýze právního diskurzu je vedle „paradigmatických artefaktů moderní praxe“ (Riles, 2006, s. 2) třeba

Tabulka 1. Citované rozsudky azylových soudů

V textu	Spisová značka – č. j.	Název soudu	Datum vydání	Země původu
R1	5 Azs 73/2019–61	NSS	16. 10. 2020	Ukrajina
R2	8 Azs 260/2020–28	NSS	18. 2. 2021	Jordánsko
R3	45 Az 23/2018–55	KS v Praze	30. 8. 2019	Afghánistán
R4	32 Az 16/2011–64	KS v Hradci Králové	7. 6. 2012	Afghánistán
R5	2 Azs 61/2021–26	NSS	17. 3. 2022	Afghánistán
R6	32 Az 3/2017–72	KS v Brně	29. 3. 2018	Afghánistán
R7	41 Az 8/2017–45	KS v Brně	15. 11. 2017	Afghánistán
R8	78 Az 2/2017–30	KS v Ústí nad Labem	21. 8. 2017	Afghánistán
R9	41 Az 7/2017–40	KS v Brně	20. 9. 2017	Kosovo
R10	18 Az 39/2020–59	KS v Ostravě	18. 2. 2021	Afghánistán
R11	32 Az 14/2011–100	KS v Hradci Králové	7. 6. 2012	Afghánistán
R12	29 Az 26/2014–78	KS v Hradci Králové	20. 4. 2015	Jemen
R13	28 Az 1/2012–63	KS v Hradci Králové	27. 9. 2012	Jemen
R14	2 Azs 81/2006–85	NSS	31. 1. 2007	Jordánsko

Poznámka: NSS – Nejvyšší správní soud, KS – Krajský soud.

brát v potaz i to, co dělají a říkají „aktéři právních institucí“ (Conley a O’Barr, 1990, s. 2), jsem u identifikovaných textových segmentů, které se přímo týkají právních systémů a autorit v zemích původu, zjišťoval (1) konceptuální schéma, do něhož byli zasazeni aktéři v zemích původu; (2) zda pochází (a) od MV, azylového soudu, právní zástupkyně/zástupce nebo žadatelky/žadatele o azyl; zda byl (b) převzat z informací o zemích původu či odjinud; a (c) je-li patrná jeho modifikace. Dále jsem (3) opětne situoval význam pojmového uchopení právní jinakosti do kontextu celého azylového rozsudku.

Rozbor dat i jejich sběr byly od samého počátku *zaměřené* na otázku právní jinakosti (viz empirická část). Z důvodu rozsahového omezení jsou rozsudky v textu označeny pouze písmenem R a číslem. Detaily všech 14 citovaných rozsudků lze identifikovat pomocí Tabulky 1.

Pro dokreslení vzhledu do procedurálního prostředí jsem provedl pět semistrukturovaných rozhovorů s respondenty z azylového aparátu, kteří byli získáni přes osobní kontakt člena rodiny autora a jeho bývalé pracovní kontakty v justici. Dále šest semistrukturovaných rozhovorů s právníčkami a právníky, kteří poskytují právní poradenství cizincům v rámci Sdružení pro integraci a migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům a Arcidiecézní charity Praha. Respondenti byli získáni přes osobní kontakt autora v Integročním centru Praha. Ačkoliv pro-

fesně zasvěcení, respondenti netlumočili oficiální pohled svých zaměstnavatelů ani (s ohledem na § 19 odst. 2 zákona o azylu) nehovořili o konkrétních kauzách. Strukturálně byly rozhovory koncipovány jako pozvolný přechod od praktických zkušeností s právním prostředím k informacím o zemích původu.

Prostředí azylových řízení

Před vlastním zkoumáním azylových rozsudků nyní krátce charakterizují některé vlastnosti azylového procedurálního a legislativního prostředí. Právě v tomto rámci jsou totiž interpretovány podmínky v zemích původu, jejichž součástí jsou i (právní) autority a řády. Cílem důkazní interpretace těchto podmínek je určit, zda jsou konkrétní osoby ve své zemi vystaveny aktuálnímu či potenciálnímu riziku pronásledování z azylově relevantních důvodů⁴ (což směřuje k udělení azylu formou statusu uprchlíka) či vážné újmy (což směřuje k udělení doplňkové ochrany) a zároveň – v dalším samostatném kroku – zjistit, zda stát v zemi původu je schopen/ochoten tyto osoby před těmito hrozbami účinně ochránit alespoň v části svého teritoria. Azylové dokazování se přitom orientuje na určité záchytné body: v zemi původu je nutné detekovat *aktéry* hrozeb i ochránce před nimi a *způsob jejich jednání*, který může spočívat „zejména v zavedení účinného právního systému“, jenž tuto ochranu a případně i hrozbu představuje,⁵ či v jiných opatřeních, která jsou rovněž stálá, přístupná a účinná (zejména § 2 odst. 5 a 7 písm. b) zákona o azylu).

Současná česká azylová legislativa vychází z Úmluvy o právním postavení uprchlíků (tzv. Ženevská úmluva) z roku 1951 a z tzv. Newyorského protokolu k ní z roku 1967. Právo na azyl zakotvuje na ústavní úrovni zejména čl. 43 Listiny základních práv a svobod a zákon o azylu. Azylového dokazování se týkají zejména tento zákon, jakož i správní řád a soudní řád správní.⁶ Azylové postupy jsou strukturovány rovněž souborem předpisů tzv. Společného evropského azylového systému (SEAS). Pro prezentovaný výzkum je z nich podstatná především kvali-

⁴ Azylově relevantní důvody v rámci definice pronásledování či skutečné hrozby vážné újmy necháváme v tomto článku stranou. Právnícká literatura se jim ostatně obšírně věnuje (např. Kosař et al., 2010, s. 79).

⁵ Se „zavedením právního systému“ v zemi původu legislativní úprava počítá výslovně u vnitrostátní ochrany (§ 2 odst. 5 zákona o azylu a čl. 7 odst. 2 kvalifikační směrnice, dále KS). Jak uvidíme v empirické části, právní systém však může představovat i zdroj pronásledování či vážné újmy. S touto variantou ostatně počítají i ustanovení KS, když hovoří například o specificky vymezeném jednání prostřednictvím právních, správních, policejních a soudních opatření, skrze trestní stíhání a trestání či odepření soudní ochrany (může jít o pronásledování) (čl. 9 KS), případně skrze uložení nebo vykonání trestu smrti nebo nelidského či ponižujícího trestu (může jít o hrozbu vážné újmy) (čl. 15 KS).

⁶ Detailní názvy právních předpisů v platném znění z důvodu omezení rozsahu článku uvádím pouze v seznamu literatury (oddíl „Citované právní předpisy“).

fikační směrnice (KS), která vymezila mimo jiné právě „pronásledování a vážnou újmu“ či „vnitrostátní ochranu“ před nimi, jejich *aktéry* a další pojmy určené pro právní posouzení azylových žádostí. S určitými překladovými specifiky jsou tyto pojmy promítnuty do českého zákona o azylu (viz např. Honusková, 2016; Křižáková a Honusková, 2019). Vedle oficiálních „státních orgánů“, u nichž se výslovně počítá s možností, že zavedou účinný právní systém proti hrozbám pro uprchlíky, zdůrazňuje KS jako zvlášť azylově relevantní podmnožinu aktérů „strany a organizace, včetně mezinárodních organizací kontrolujících stát či podstatnou část jeho území“ (čl. 6. písm. b) a čl. 7 odst. 1 písm. b) KS). Ostatní mimostátní aktéři, kteří mohou být z azylového hlediska původci hrozeb pro uprchlíky, nikoliv však ochránci před nimi, byli v zákoně o azylu označeni za „soukromé osoby“, což, jak ukážu v empirické části, vede někdy ke značným paradoxům.

Významový posun oproti jiným oficiálním jazykovým zněním KS je poměrně výrazný. V pojmech „původci“ hrozeb, „poskytovatelé“ ochrany (čl. 6 a 7) či „soukromá osoba“ (§ 2 odst. 6 zákona o azylu) se především ztrácí výraz „aktér“, který jiná jazyková znění KS poměrně jednotně zdůrazňují, přičemž s jazykovým ekvivalentem soukromé osoby se v nich nesetkáme.⁷ Termín aktér však naznačuje určitou otevřenost azylové legislativy k expertnímu vědění. V tomto ohledu lze pravděpodobně hovořit o sociálněvědním původu dané terminologie. V akademické azylové literatuře se přesněji hovoří o „soukromých či nestátních subjektech“ (např. Kosař, 2005, s. 145; 2013, s. 49–50; Větrovský, 2007, s. 6). Např. dle Kosaře představuje toto rozlišení pouze *upřesnění* (a to učiněné ve prospěch žadatelů o azyl) ustáleného a mezinárodně převažujícího soudního výkladu (2013, s. 49–50). Tento výklad zdůrazňuje jednak samu faktickou existenci ohrožení uprchlíků, jednak absenci jejich vnitrostátní ochrany. Původně nicméně „nerozlišoval“ mezi státními a soukromými entitami“ (Kosař, 2005, s. 125, zdůrazněno autorem). Oproti tomu „nestátní poskytovatelé ochrany“ byli tímž autorem vnímáni jako „naprosté novum“, hrající „zatím pramalou roli“ (Kosař, 2005, s. 51, 107). Jak nicméně ukážu v empirické části, aktéři ochrany mohou někdy hrát významnou roli ve faktické rovině azylových příběhů.

Azylové dokazování je strukturováno svým legislativně definovaným účelem. Ačkoliv pochopení faktů a jejich právní posouzení není totéž, legislativní pojmy během dokazování bezpochyby pulzují na pozadí, neboť konečným cílem je vyhledaná fakta do nich zarámovat. Proto zde ještě zmíním, jak jsou vymezeny *způsoby jednání* aktérů v zemích původu: „pronásledování“ je formálně vymezeno jako „závažné porušení lidských práv, jakož i opatření působící psychický nátlak nebo jiná obdobná jednání“. Oproti tomu „vážná újma“ je definována jako „trest smrti, mučení nebo nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, vážné ohrožení života civilisty nebo jeho lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí za ozbro-

⁷ Například v anglickém znění „non-state actors“, „actors of persecution or serious harm“, „actors of protection“. Obdobně ve francouzském („acteurs non étatiques“ apod.), německém („nichtstaatlichen Akteuren“ apod.) či španělském znění („agentes no estatales“).

jeného konfliktu“. „Vnitrostátní ochrana“ je pak vymezena jako „přiměřené kroky ... směřující k zabránění pronásledování nebo způsobení vážné újmy zejména zavedením účinného právního systému“ (pro účely tohoto článku citace kráceny dle § 2 odst. 4 a 5 a § 14a zákona o azylu). Interpretační hloubka těchto kategorií je nicméně poměrně značná (Chmelíčková a Votočková, 2016; Kosař et al., 2010).

Reprezentace vzdálených faktů jako důkazní prostředky (IOZP)

Zodpovězení otázky, zda je konkrétní osoba takto ohrožena, vyžaduje uplatnění celé řady důkazních prostředků včetně prepisů pohovorů, při nichž žadatelky a žadatelé o azyl vysvětlují důvody svého útěku do ČR (tzv. azylový příběh), svědeckých výpovědí či informací o zemích původu (tzv. IOZP). Jednotlivé výroky o identitě uprchlíků a situaci v zemi původu jsou zpravidla prověřovány ve světle IOZP a jsou pokládány za věrohodné, pokud jsou konzistentní vzájemně i s těmito informacemi. Do interpretačních postupů mohou být zapojeni tlumočníci, překladatelé i znalci a svou roli hraje i jazyková a odborná průprava různých aktérů azylových řízení.

Azylový orgán i soudy musí spoléhat na informace, které se podařilo sehnat (viz dále), a na konceptuální nástroje, které nemusí být vždy zcela vhodné pro interpretaci daných faktů (viz empirická část). Se skutečností, že jsou vzdálená fakta mnohdy objektivně obtížně dostupná, koresponduje i důkazní standard přiměřené pravděpodobnosti (jev lze chápat jako obvyklý spíše než pouze výjimečný v obdobných situacích) (Kosař et al., 2010, s. 49–50; Molek, 2010, s. 102–103, odkazuje na rozsudek NSS ČR sp. zn. 2 Azs 71/2006 z 26. 3. 2008). Je to nicméně právě azylový aparát, který je povinen „zajistit k dané žádosti ... maximální možné množství důkazů, a to jak těch, které vyvracejí tvrzení žadatele, tak těch, co je podporují ...“, a který ve věcech azylu nese odpovědnost za náležité zjištění reálií o zemi původu“, ačkoliv „[p]rokazovat jednotlivá fakta je povinen primárně žadatel“, který by měl unést důkazní břemeno přinejmenším ohledně své osoby a svého příběhu (Kosař et al., 2010, s. 49–50).

Zmíněné „reálie“ či informace o zemích původu (IOZP) jsou nezdědka dosti detailní zprávy, jimiž lze ověřit jednotlivá tvrzení azylových příběhů. Jak to vyjádřila jedna má respondentka: „ten aparát ... disponuje nástroji, které mi nějakým způsobem můžou pomoci se dostat až do relativně velkého detailu tvrzení toho konkrétního žadatele“ (rozhovor, Praha, 16. 1. 2019). Nejvyšší správní soud zdůraznil, že musí jít o „přesné a aktuální informace“, které mají být získány „z příslušných zdrojů, jako je úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky a Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu“ (R1)⁸. MV pak charakterizuje IOZP jako „zdroje veřejně přístupné, dostupné na internetu v databázi ECOINET Rakouského centra pro výzkum a dokumentaci v oblasti zemí původu a azylu (ACCORD)

⁸ K přesné identifikaci rozsudků lze využít Tabulku 1 v metodologické části.

a REFWORLD Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) [a] Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu (EASO) IOZP zveřejňuje na svém portálu IOZP“ (MV, 2018).

Skutečná azylová rozhodnutí se běžně opírají o rozsáhlejší okruh zdrojů, zejména zprávy o stavu dodržování lidských práv v jednotlivých zemích, např. od Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House či U.S. Department of State, a tiskové zprávy o konkrétních událostech, např. od Associated Press či Rádía Svobodná Evropa nebo z lokálních novin. Mezi IOZP se obvykle nezahrnují transkripty azylových pohovorů, listiny, svědectví a znalecké posudky, i když rovněž vypovídají o zemích původu. IOZP „nejsou individualizovány“ a z toho důvodu musejí být nejprve vztaženy ke skutkovým okolnostem konkrétního případu (rozhovor, Praha, 16. 1. 2019).

Pojmové uchopování státních a mimostátních právních autorit a řádů

V této části se věnuji analýze pojmového uchopování právní jinakosti v rozsudcích azylových soudů. Právní jinakost jsem operacionalizoval jako informaci o právně-kulturních odlišnostech autority či systému v zemi původu, jež je přenesena do českých azylových řízení prostřednictvím nějaké reprezentace (např. IOZP, přepisu pohovoru či svědectví) a následně je osvojována pomocí analytických a též formálně právních kategorií (k tomu srov. „alterizovanou cizost“; Bachmann-Medick, 2017, s. 7). Právně-kulturní odlišnost může být pojmově uchopena již tvůrci dané reprezentace či teprve azylovým orgánem nebo soudem. Jak bylo již naznačeno v metodologické části, ve shromážděných rozsudcích byly nejprve identifikovány příslušné textové pasáže, následně byl analyzován jejich obsah z hlediska užitých pojmů a jejich původu v řízení. Nakonec jsem kontextualizoval jejich význam pro případ jako celek.

Ztotožnění právního systému se státem

Detekované případy právní alterity se vyznačovaly tím, že je nebylo možné jednoznačně zařadit do jediné ontologické zóny (např. „kultury“, „práva“ či „společnosti“). Část informace zůstala vně a ke svému kompletnímu uchopení vyžadovala doplňkový koncept (viz dále) či složený koncept (např. kmenové právo). Dalším obecným zjištěním je, že alterita právních autorit a systémů dosahuje různé *intenzity* v závislosti na tom, zda je v konkrétní zemi původu spojena se státem, či nikoliv. Pojmové chápání státních právních systémů bylo vždy ovlivněno předpokladem, že právní systém na úrovni státu existuje, přičemž případná odlišná konfigurace vztahu mezi právem a státem nebývala zkoumána. Informace o státním justičním aparátu a legislativě byly tak poměrně neproblematicky zařazovány pod pojem „právní systém“ a azylové orgány se podrobně nezabývaly tím, zda tomuto konceptu informace skutečně odpovídají. Je logické, že se azylo-

vé orgány „úporně upínají“ ke známým podobám „oficiality a veřejnosti“ (Jílek, 2005, s. 23), neboť to jsou poměrně snadno rozpoznatelné záchytné body v cizí sociokulturní realitě.

Tato forma navigace je však možná jen díky tomu, že právní systém jakkoliv odlišného státu je ve skutečnosti uchopován dvěma koncepty. Informace narušující formální představu právního systému jsou totiž rámovány jako jeho odlišná „účinnost, stálost a přístupnost“ nebo jako „stav dodržování lidských práv“ či „bezpečnost“ v dané zemi původu. Výstižně to vykresluje např. azylový rozsudek zmiňující podmínky v Jordánsku:

Státní orgány ignorují procesní pojistné mechanismy proti svévolnému zatčení a věznění a drží jedince v samovazbě nad rámec zákonných lhůt. Osoby obviněné z trestného činu nemají přístup k advokátovi před soudním procesem, soudy akceptovaly doznání získané mučením, přičemž mučení a jiná špatná zacházení ve vazbě jsou častým jevem. (R2)

Azylový soud se v daném případě zabýval otázkou, zda se žadatelka o azyl může v zemi původu domáhat ochrany ze strany státních orgánů, přičemž určující pro něj byla existence rozporu mezi faktem, že „zákon zaručuje právo na spravedlivý a veřejný soudní proces“, a skuteností, že soudy značně pokulhávají za legislativními požadavky (R2). Otázka, zda systém vykazující tak fatální nedostatky je ještě systémem právním, není v rozsudku naznačena, při interpretaci daného důkazního základu se však jeví jako zcela na místě. Ztotožnění právního systému s legislativou a justičním aparátem státu však prvotně nevyplyvá z toho, že by azylové orgány za právo pokládaly výlučně právní řád státu, nýbrž ze skutečnosti, že za „stav dodržování lidských práv“ je dle užitých IOZP odpovědný právě stát v zemi původu, čímž přebírají hledisko mezinárodního práva. Je to však stále země (nikoliv stát) původu, která slouží jako referenční rámec pro posuzování hrozeb pro uprchlíky, a to včetně zemí, kde došlo k institucionálnímu zhroucení. To otevírá azylové dokazování i informacím o právních systémech a autoritách, které nejsou typicky pokládány za státní.

Pozoruhodné jsou v tomto ohledu zejména azylové rozsudky zmiňující Afghánistán před nahrazením oficiální vlády v Kábulu vládou Tálibánu (tj. před 15. srpnem 2021). Situace v zemi je v nich pravidelně charakterizována jako „konflikt mezi centrální vládou a Tálibánem, jenž má kontrolu nad některými částmi země, kde zavádí vlastní parastátní strukturu ... a de facto vykonává státní moc“ (R3). I když právní zástupce uprchlíka v daném řízení odkazoval na zprávu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR, 2018), která pokládá Afghánistán za „nefunkční stát“, MV i soud se přesto přidržovaly implicitního kritéria oficiality a za „státní moc“ pokládaly přednostně ústřední vládu v Kábulu. MV posoudilo Tálibán jako „povstaleckou teroristickou skupinu“ ve sféře faktické, a „tedy“ jako „soukromé osoby“ při právním posouzení. Soud členy Tálibánu rámoval rovněž jako „soukromé osoby (tj. nikoli jen státní moc)“ (R3), avšak na rozdíl od

MV jim přiznal, že „mohou být původcem vážné újmy (resp. pronásledování)“ za podmínky, že jim v tom nebrání státní moc (R3). Uvedl přitom, že „v některých oblastech je to naopak Tálibán, kdo má nad územím kontrolu, buduje tam vlastní parastátní struktury a *de facto* vykonává státní moc“ (R3). Zdá se tedy, že pro soud je určující, zda Tálibán ovládá alespoň část teritoria státu, aby byl chápán jako „parastátní“ či „*de facto*“ státní aktér. Složený výraz „parastátní“ či doplňkový výraz „*de facto*“⁹ přitom zachycují neobvyklost, problematičnost či alteritu státu, který se tak vymyká formální kategorii státu, jež je v praxi i v právní nauce nicméně vnímána jako neproblematická (Honusková, 2011, s. 78).

V daném případě Tálibán „klade [uprchlíkovi] za vinu smrt jednoho ze svých bojovníků, který byl zabit v [jeho] vesnici“, a „proto [jej] chce popravit, přičemž tato pomsta se vztahuje i na jeho rodinné příslušníky“ (R3). Právě výraz „pomsta“, který se nejprve objevil pouze v tvrzeních uprchlíka, posléze převládl v závěrečné interpretaci soudu (jenž mu dal za pravdu), zatímco výrazům (rovněž zmiňovaným při pohovoru) jako „vina“, „podezřelý“, „poprava“ či „vražda“, které aplikoval Tálibán na uprchlíka, nebyla dopřána relevance. V kontextu jiných případů je nicméně zřejmé, že „Tálibán všechny obyvatele nutí k dodržování [svých] vlastních pravidel“ (R4), a zavádí tedy určitý právní systém (srov. „paralelní justiční systém Tálibánu“ dle Evropského podpůrného úřadu pro otázky azylu; EASO, 2020, s. 19).

Očekávání, že „zavedení účinného právního systému“ na ochranu obyvatel (čl. 7 odst. 2 KS) provede někdo jiný než stát, není zcela běžné. Někdy je dokonce pokládáno za nelogické, jak to vyjádřila jedna má respondentka z MV v odpovědi na otázku: „A co kdybych řekl, že zvykové právo chrání toho člověka místo státního?“:

V takové situaci, chápete, ten člověk neuteče, protože ... je jedno, že ten stát, který je daleko, po něm něco chce ... on v té svojí vesnici je pod ochranou toho zvykového práva a on nebude mít ten hnací motor toho ... se přesouvat, protože ... se cítí bezpečně. (rozhovor, Praha, 17. 11. 2018)

V kontextu dokazování podmínek v zemích původu a zejména ve skutečnostech, které vytvářejí azylový příběh uprchlíka, se však azylové soudy mohou setkat s tím, že právní systém, resp. systémy se v témže azylovém příběhu mohou ocitát v různých rolích, zejména v roli různě působícího bezpečnostního faktoru. Jak to poněkud nadsazeně vyjádřila má respondentka se zkušeností s právní pomocí: „Celý azylový řízení je o tom, že se prokazuje, že ten stát není tomu ... žadateli ... v jeho ... situaci schopný zajistit bezpečnost z hlediska právního systému.“ (rozhovor, Praha, 2. 12. 2019)

⁹ V právníkové literatuře se v tomto významu hovoří o tzv. „*de facto* režimech“ (např. Honusková, 2011, s. 78).

I „bezpečnost“, která bývá jedním z ekvivalentů účinné ochrany uprchlíka v důkazní sféře, lze tak chápat jako doplňkový pojem rámující *alteritu* právního systému. Referenčním bodem jeho účinnosti a fungování již totiž není celá afghánská společnost ani celé území státu, nýbrž oblasti, v nichž je sledována zejména četnost bezpečnostních incidentů a kontrola státu. To se projevuje především při zkoumání možnosti vnitřního přesídlení a oblastní intenzity vnitřního ozbrojeného konfliktu (např. R6, R7, R8).

Zarámování neobvyklých právních autorit do pojmů kultury a tradice

Azylově relevantní aktéři hrozeb (a v některých případech i ochrany) v zemích původu tvoří v jednotlivých azylových řízeních poměrně širokou škálu typů: vlastní či cizí rodina, její členové, hlava, klan, kmen, místní komunita, náboženské hnutí, politická strana či organizace, mezinárodní kriminální či teroristická organizace, státní orgány a soudy. V této části rozebírám azylové případy relativně vzácně zahrnující právní autority zvykového práva, které do této škály nepochybně rovněž patří. Tyto případy, jak jsem již naznačil, jsou teoreticky významné, neboť představují empirické podoby práva za obvyklými konceptuálními hranicemi jeho formální kategorie obvykle užívané v azylovém kontextu. Jak záhy ukážu, skutečně intenzivní *alterita* cizího řádu či autority *nevyplývá* z toho, že je spojena s jiným aktérem než státem, nýbrž plyne z absence adekvátní pojmové výbavy, a právě z toho důvodu bývá obtížně rozpoznatelná.

V dále rozebíraných případech je azylově relevantním perzekučním ohrožením vždy krevní msta. Proto je nyní vhodné souhrnně upozornit na to, že výraz msta se užívá pro různorodé druhy jednání a situací, které krevní mstě, jak ji vymezuje UNHCR (2006), nemusí nutně odpovídat. Dále lze předem zdůraznit, že zvykové právo – navzdory obecné představě – v azylových příbězích obvykle *není* podřízeno právnímu systému státu. Je například „velmi silným pramenem práva“ zapříčiňujícím narušení „rodinných a sociálních vazeb“, avšak bez jakékoliv zřetelné vazby na justici či legislativu státu (R9). Rovněž obvykle *není* v zemi původu homogenní. Tento výraz spíše zastřešuje různorodé a vzájemně odlišné mimostátní právní řády a autority. Například v případě afghánského občana, Tádžika, je jeho manželství s Paštunkou v rozporu „s jejich zvykovým právem“, čímž je míněno zvykové právo, jemuž se podřizuje rodina snoubenky, nikoliv však rodina snoubence, ač jsou oba formálně občany téhož státu (R8, zdůrazněno autorem).

Případ patriarchální babičky

První azylový případ, který rozebírám podrobněji, se týká žádosti *otce* o udělení azylu motivované jeho obavou z „pomsty ze strany širší rodiny v Afghánistánu“ (R10). Jeho dvěma starším dcerám byl udělen azyl z důvodu hrozby kvůli od-

mítnutí nuceného sňatku. Jejich matka a mladší děti azyl rovněž získaly za účelem sloučení rodiny. V otci však azylový orgán (MV) spatřoval pronásledovatele na základě zprávy United Nations Children's Fund (2018), podle níž dovodil, že „sňatky dětí, které jsou dohodnuté, jsou vždy v režii otce, který má hlavní roli v rodině“ (R10).

Oproti tomuto závěru však žadatel tvrdil, že je to „jeho matka, [kdo] má právo rozhodovat o tom, za koho se [jeho] dcery provdají“ (R10), přičemž tento výběr provedla již v jejich dětství. Zbytek rodiny toto právo jeho matky respektuje, avšak dcery, které pobývaly dlouhou dobu v Česku, její rozhodnutí odmítly a on se postavil na jejich stranu. Jak soud zjistil z výpovědi dcer a manželky, původcem pronásledování v zemi původu byla skutečně širší rodina, respektující autoritu žadatelovy matky, „nikoliv přímo osobně žadatel“ (R10), který v těchto intencích argumentoval, že o nuceném sňatku rozhoduje „hlava rodiny, v jejich případě tuto hlavní roli hrála [jeho] matka“ (R10). V důsledku jejich útěku z Afghánistánu si však proti sobě popudili i druhou stranu domluveného sňatku, totiž rodinu ženichů, která se cítí být ponížena a mohla by přikročit ke krevní mstě (R10).

Azylový soud vycházel ze zprávy Landinfo – Country of Origin Information Centre (Landinfo, 2011), z níž zdůraznil, že v zemi původu je „vražda ... v určitých kontextech považována za přijatelný i nezbytný akt k obnovení statusu skupiny (rodiny)“, jakož i to, že krevní msta je „primárně pašunská (afghánská) tradice a že rozhodnutí ve vládním soudním systému nutně nevylučuje riziko násilné odplaty“ (R10). Rodinné konflikty, jak bylo soudem dále zdůrazněno, jsou přitom dle této zprávy druhou nejčastější motivací takového jednání (R10).

Z hlediska chápání aktérů je podstatné, že zatímco azylový soud autoritu rodiny (a tím i obě zúčastněné rodiny) při právním posouzení rámoval jako soukromé osoby, sám žadatel svou matku pojal spíše jako kulturního aktéra, když ve snaze přiblížit azylovým orgánům podmínky v zemi původu tvrdil, že v Afghánistánu „jsou tradice silné, [zatímco] jeho hlas není příliš silný“ (R10). K tomuto pojetí se soud svým výběrem azylově relevantních faktů nejspíše přiklonil i tehdy, když mezi IOZP vyzdvihl právě „zprávu týkající se krevní msty a nucených sňatků v tradičním afghánském právu“ (Landinfo, 2011) a do rozsudku z ní přenesl shora zmíněné segmenty týkající se „pašunské (afghánské) tradice“ a „krevní msty“. Aniž by se podrobněji zabýval právní povahou této tradice, vrátil věc zpět MV s pokynem, aby tento orgán ze zprávy Landinfo (2011) při svém opětném rozhodnutí též vycházel.

Z hlediska pojmu právního systému je důležité, že klíčový aktér azylového příběhu, totiž matka žadatele o azyl, byl redukován na aktéra kultury a tradice, a to jak ze strany azylového orgánu a soudu, tak ze strany žadatele samého, byť ten odkazoval na shora uvedenou zprávu Landinfo (2011), zmiňující azylově relevantní pronásledování v kontextu tradičního afghánského práva. V tomto bodě je proto třeba podotknout, že v některých zprávách, které ovšem mezi podklady v tomto řízení zahrnuty nebyly, se uvádí, že rodinné kauzy řeší především rodiny

samy (USAID, 2005, s. 13), případně také rady (džirgy) skládající se z příslušníků rodiny/případně dotčených rodin (Max Planck Institute for Comparative Law, 2005, s. 7), přičemž v daném případě by připadala v úvahu rodina otce i rodina domluvených ženichů. Tito členové jsou přitom v rámci rady pokládáni za „třetí osoby, nepodjaté rozhodce“ (Max Planck Institute for Comparative Law). S ohledem na tyto skutečnosti lze tedy rodinu chápat jako jednu z rovin, na níž lze lokalizovat tradiční právní autoritu, případně rovinu, která je tradiční právní autoritě velmi blízká. Autority obou rodin, eventuálně jejich společná rada, pokud by byla ustavena, mohou tak představovat aktéry hrozeb pro uprchlíka, přičemž způsob jejich jednání, ať už jde o nucený sňatek či krevní mstu, může být autoritativním uplatňováním „tradičních“ či „zvykových“ pravidel, tj. právního systému. Skutečnost, že MV takovou možnost nezkoumalo, souvisí dle mého názoru s tím, že i v rovině dokazování uplatňovalo pouze formální kategorii právního systému.

Slib stařešinů

Jiný případ se týká sestry a bratra, kteří z Afghánistánu uprchli společně, a je zachycen hned dvěma rozsudky (R4 a R11). Jejich útěk byl motivován trojím únosem bratra ze strany Tálibánu. Jak z rozsudků vyplývá, při prvním únosu za bratra zaplatili výkupné „starší“ jeho vesnice, kteří za tímto účelem uspořádali mezi vesničany sbírku poté, co členové Tálibánu zabili na shromáždění jednoho Afghánce z jiné vesnice (R11). Při druhém únosu bratra nutili ke spolupráci a finanční podpoře Tálibánu, což odmítl, a proto mu znovu hrozili zabitím. Jeden z vůdců Tálibánu se však za něj zaručil pod podmínkou, že mu domluví svatbu se svou sestrou. Sestra však vůdce Tálibánu odmítla jako příliš starého brutálního zabijáka, který má již tři ženy (R4). Měla též obavu z toho, že po sňatku by tak či onak následovalo odstranění bratra a Tálibánský vůdce by získal „přes ni jako svoji manželku celý jejich rodinný majetek“ (R4). Bratr tak podmínku nesplnil a byl unesen potřetí. Při třetím únosu slíbil, že sňatek se sestrou opravdu zajistí s tím, že pokud tak neučiní, Tálibán „vyvraždí celou rodinu“ (R11). Sestra však se sňatkem znovu nesouhlasila a sourozenci se rozhodli se svou rodinou z vlasti uprchnout.

Důležitý prvek do tohoto azylového příběhu doplnil svědek. Uvedl, že „čtyři muži z oblasti, kde ... žili, tzv. stařešinové, kteří jsou obecně respektováni ..., se písemně Tálibánu zaručili za propuštění [bratra] a že tento dodrží slib uzavření manželství své sestry ... s vůdcem Tálibánu“ (R4). Tato skutečnost byla v řízení doložena rovněž listinou se slibem/zárukou stařešinů. Svědek k této listině uvedl, že „stařešina, který byl jako první podepsán ve výše citované záruce, byl již zabit“ a jeho rodina „vyhlásila formou vendety soukromou válku“ rodině obou sourozenců, neboť, jak sestra vypověděla, v případě „příslibu ... odpovídá za jeho porušení celá rodina“ (R4). Jeho porušením přitom „pošpinili čest“ nejen vůdce Tálibánu, ale též rodiny zabitého stařešiny (R11). Podle „afghánské tradi-

ce“ je „porušení takového slibu horší než smrt“, proto má [rodina sestry a bratra] proti sobě i celou vesnici, jejíž autority se za něho a dodržení slibu svatby zaručily (R11).

Právě zmínění starší/stařešinové s Tálibánem jako původcem pronásledování aktivně jednali, organizovali i sbírku na výkupné a poskytli slib/záruku. Tyto „místní autority“ (R4), které jsou „obecně respektovány“ (R11), lze na faktické rovině pravděpodobně chápat jako aktéry jakési obecní ochrany (byť by je v tomto bodě nejspíše nebylo možné právně posoudit jako azylově relevantní aktéry) a posléze jako (spolu)aktéry pronásledování, avšak jsou prostorově odděleny od oficiálního státu, který je v naráci zastoupen poněkud odlehlejším starostou, jenž při nočním telefonátu nejen odmítne svou intervenci, ale ještě bratra varuje před nedodržáním tradice (R4).

Je pozoruhodné, že azylový orgán především zpochybnil „platnost slibu-záruky [stařešinů], která byla učiněna pod nátlakem“ (R4). Tento moment je nejspíše soukromoprávní interpretací daného jednání, a jelikož azylový orgán rámuje stařešiny jako soukromé osoby, lze dovodit, že užívá pojem určený k právnímu posouzení aktérů i v rámci důkazní snahy o pochopení jejich jednání. Přesněji řečeno, užívá jej ke zpochybnění jeho azylové relevance: pokud jsou stařešinové soukromé osoby, je i jejich slib soukromoprávní, a pak lze zpochybnit jeho platnost s odkazem na nátlak, jakkoliv není jasné, zda je takový náhled součástí afghánské legislativy či tradičního práva. Aniž by se azylový soud vyjádřil k této dílčí záležitosti, rozhodnutí azylového orgánu zrušil pro nezákonnost a vybídl jej, aby komplexně a objektivně zhodnotil všechna tvrzení a důkazy.

I zde je nicméně nutné podotknout, že stařešinové jsou ve zprávách o afghánském zvykovém právu, které mezi podklady zahrnuty nebyly, obvykle představiteli tradiční právní autority, džirgy, v jejímž rámci „jednají jako soudci“ (např. Yousufzai a Gohar, 2012, s. 20). Místní džirgy jsou poměrně komplexní autority, tj. na dané rovině plní např. soudní, legislativní i diplomatické funkce (Yousufzai a Gohar, s. 12), přesto není hlouběji objasňováno, jakou povahu má způsob jednání stařešinů v daném případě, například zda se rozhodují na základě nějakých principů dohodnutých na úrovni vesnice či na úrovni vztahu mezi vesnicí a Tálibánem, anebo zda pouze situačně intervenují do výjimečné situace vnějšího nebezpečí. Je zřejmé, že pro objektivní omezení při shánění informací nemusí být povaha jednání některých aktérů v zemích původu vždy jednoznačně objasněna.

Jemenské kmeny

Akademická literatura za určitých podmínek připouští, že „klany či kmeny ovládající podstatnou část státu“ mohou být pokládány za azylově zvlášť relevantní aktéry, totiž „organizace“ (Kosař, 2013, s. 61), proto se dále věnuji dvěma případům zahrnujícím kmenové právo. První z nich zachycuje spor dvou kmenů v Jemenu o vlastnictví pozemku, který se z majetkového sporu vyvinul v krevní mstu. A. Q. M. S. M. zdůvodnil svou žádost o azyl obavou z vykonání krevní

msty na své osobě, neboť je členem jednoho ze znesvářených kmenů, a to Al-Qublani, který se dostal do přímého střetu (přestřelky) s kmenem Al-Satihy, při němž byli dva lidé z druhého kmene zabiti a zavražděn byl rovněž bratr žadatele (R12). Předtím se však rodina z kmene Al-Qublani obrátila na soud a zkusila se s druhým kmenem domluvit i prostřednictvím šejcha kmene (R12).

Azylový orgán (MV) chápal konflikt mezi kmeny jako azylově nerelevantní „spory soukromých osob“, neboť „činnost soukromých osob ... nelze přičítat státním orgánům Jemenu“ (R12). V tomto aspektu je třeba opět zmínit, že KS připouští jako aktéry pronásledování i mimostátní aktéry. V rámci důkazní snahy o interpretaci faktů byly však kmeny pojímány jako kulturní a tradiční aktéři bez právního či politického rozměru. K tomuto problematickému bodu azylový soud zdůraznil náhled právní zástupkyně uprchlíka, která s odkazem na UNHCR (2019, s. 22–23, bod 65) připomínala, že jde o pronásledování z důvodu příslušnosti k „rodině/kmeni, ocitnuvší se pod hrozbou krevní msty“, a přiklonil se tak k její argumentaci, že jde o azylově relevantní pronásledování, byť ze strany soukromých osob (R12).

Jedním z významných argumentů se pro soud stala skutečnost, že justiční aparát jemenského státu pravděpodobně nestíhá krevní mstu, ačkoliv by to formálně činit měl. Tento pohled potvrdila i zpráva amerického ministerstva zahraničí o dodržování lidských práv v Jemenu z 9. dubna 2013, která pojednává mimo jiné o beztrestnosti jako o „všudypřítomném jevu“ i o „slabém a zkorumpovaném soudním systému“ (U.S. Department of State, 2014), přičemž se přiklonil k tvrzení žadatele o azyl, že „Zprávy o zemi původu [stálý a účinný] právní systém nepopisují“ (R12, doplněno autorem). Soud však rozpoznal i „zvykové právo ‘urf, kmenový systém souzení,“ (R12) a přinejmenším připustil možnost aktérů azylového příběhu snažit se o řešení mezikmenového sporu prostřednictvím tradičních právních autorit, jako jsou šejchové kmenů. V tomto smyslu soud rovněž instruoval azylový orgán, aby se zabýval tím, jak se žadatel dozvěděl o hrozbě krevní msty: „Zda takovou skutečnost pouze dovodil ze všech okolností věci a zvykového práva, či mu byla jakkoliv sdělena.“ (R12) Soud tím přímo upozornil na možnost existence azylově relevantního aktéra potenciálně uplatňujícího kmenové právo.

Jeden ze starších rozsudků téhož soudu v téže věci (R13) význam kmenového práva rovněž akcentoval, když do rozsudku přenesl informaci o „povinnosti vykonat krevní mstu ze strany kmene Al-Satihy“ (R13, zdůrazněno autorem). Z toho důvodu *mohl* být pojem právního systému vztažen nejen na justiční aparát státu, nýbrž i na pravidla kmenových právních autorit. Problematika krevní msty je však žadatelem, resp. jeho právní zástupkyní, v obou případech zarámována do „kultury a tradice Jemenu“ (R12, R13). Patrně z toho důvodu soud nejprve na procesy na úrovni kmenů odkazoval jako na řešení sporů „mimosoudně“, a to i přesto, že v Jemenu „centrální vláda není plně u moci [a] vše funguje na bázi kmenů“ (R13). Formální kategorii právního systému omezující se pouze na jemenský justiční aparát a legislativu tak zčásti uplatňoval i soud.

Případ beduínské dívky

Poslední analyzovaný případ, který se týká beduínského práva (viz Bailey, 2009), je pozoruhodný mimo jiné proto, že Nejvyšší správní soud se rozhodl k věci vyjádřit, neboť „vyličené důvody pro udělení azylu (zejména ... obava z pomsty beduínského kmene) nebyly [do té doby] plně řešeny judikaturou“ (R14). B. A. J. A. A. pocházel z palestinské rodiny, která se přestěhovala do Jordánska. Svůj útěk odtud odůvodnil tím, že udržoval intimní styk s dívkou z beduínského kmene „a.-H.“ (R14), o čemž se dozvěděli její rodiče. Jeho otec se neúspěšně pokoušel vyjednat s rodinou dívky smír a sňatek. Žadatel měl tedy obavu, že mu při návratu do Jordánska hrozí krevní msta. Ve snaze přiblížit podmínky v Jordánsku zdůraznil, že dívka pochází z beduínského kmene, který má dosti „upjatý“ přístup“, přičemž „státní moc [se] mezi tradice beduínských kmenů neměšuje“ (R14).

Tento příběh azylový orgán porovnával se svou vlastní informací (informací Odboru azylu a migrační politiky MV ze dne 26. 7. 2005 o Jordánsku¹⁰), přičemž zdůraznil, že „západ a jihozápad Jordánska je obýván z velké části beduínskými kmeny, které se řídí vlastními pravidly a zákony a stojí do značné míry mimo jordánskou jurisdikci“ (R14). Dále vyzdvihl, že ve světle beduínských zákonů je předmanželský intimní vztah pokládán za „otázku cti“; žena je v tomto případě „považována za poskvrněnou a vrhá hanbu na celou svoji rodinu“ (R14). Řešením této situace bývá sjednání sňatku nebo útěk páru, někdy však „bývá hanba smyta zavražděním ženy jejími rodinnými příslušníky ... Hrozbám však může být vystaven i muž ... Rozsah ohrožení pak záleží na konkrétním případě, avšak podle názoru expertů není vražda obvyklým řešením.“ (R14)

Azylový soud ve světle této zprávy zhodnotil možnost, že žadateli v Jordánsku skutečně hrozí pronásledování ve formě krevní msty, jako reálnou. Zdůraznil nicméně absenci azylového důvodu (členství v exponované sociální skupině). Při zjišťování skutkového stavu se tak přímo nezabýval „zvyklostmi beduínů“ a dané ohrožení žadatele o azyl kvalifikoval jako „násilí ze strany soukromých osob“ (R14). Ze zmíněné informace nicméně zdůraznil skutečnost, že beduínský kmen a.-H. má „vlastní pravidla a zákony“, a „kmenovou jurisdikci“ pak charakterizoval *odlehlostí* od justičního aparátu státu (R14). Porozumění azylového soudu beduínskému právu bylo určeno především pojmem cti, což v daném kontextu sice je právníká kategorie (Steward, 1994, s. 81), avšak s ohledem na interpretační stanovisko UNHCR, podle něž jde o „archaický kodex cti ... ze středověkých časů“ (UNHCR, 2006, s. 1), je odstíněná temporální *distancí*. V tomto případě se tak výrazy, jako jsou „pravidla“, „zákony“ či „jurisdikce“, sice užívají v kontextu beduínských kmenů, v globálním výkladu azylového práva jsou však zasazeny do „allochronního diskurzu“ středověké kultury (Fabian, 2006, s. 143), což poněkud redukuje možnost, aby na ně byla aplikována formální kategorie právního systému.

¹⁰ Informaci, která je zmíněna pouze v analyzovaném rozhodnutí, se mi nepodařilo opatřit.

Paradox právních autorit jako kulturních aktérů/soukromých osob

V tomto článku jsem se pokusil *otevřít* otázku, do jakých pojmových schémat jsou při azylových důkazních postupech zasazovány cizí právní řády a autority. Jak bylo patrné, v azylových rozsudcích jsou konceptualizovány dvojmo, jednak v rámci snah o pochopení faktů, jednak v rámci jejich právního posouzení. V mém analytickém vzorku jsou justiční aparáty a legislativní systémy cizích států pojímány poměrně neproblematicky, totiž jako skutečné právní systémy a státní orgány, a to v obou rovinách za pomoci doplňkových pojmů (stav dodržování lidských práv, účinnost). Neobvyklé právní autority jsou v rámci důkazní interpretace ve většině případů chápány jako aktéři kultury a tradice, a to za pomoci právě těchto pojmů, případně za pomoci složených pojmů jako beduínské, kmenové či tradiční právo. V zásadě však u nich nenajdeme spojitost ani s odlišně, případně širěji definovanou státností. Alterita státní moci je spojována s jiným druhem aktérů, jako je například Tálibán. Tato povstalecká teroristická skupina je nejspíše v závislosti na tom, zda ovládá (část) území státu, či nikoliv, rámována jako parastátní či de facto státní struktura anebo jako skupina soukromých osob.

UNHCR definuje mimostátní aktéry pronásledování jako „složky populace, které nerespektují standard založený zákony dané země“ (2019, s. 22),¹¹ nikoliv jako aktéry, kteří by v zemích původu sami zaváděli a uplatňovali zákony. Aktéři v zemích původu, jakými jsou například tradiční právní autority, jsou však zasazením do takové definice v podstatě diskvalifikováni z ontologické *možnosti*, aby jednali uplatňováním vlastního právního systému, byť právě takové jednání u nich fakticky představuje pronásledování nebo hrozbu vážnou újmou.¹²

V zemích původu, jako jsou Afghánistán, Jemen či Jordánsko (a i jinde), justice a legislativa státu totiž nejsou jediným právním systémem na území státu. V tomto ohledu odkazují jen stručně na etnografické a paraakademické zprávy o (1) Afghánistánu, které dlouhodobě uvádějí, že tradiční právní autority nadále řeší přibližně 80 % všech sporů a zločinů (souhrnně např. Ledvinka a Donovan, 2023). Představují komplexní, byť heterogenní právní systémy (EASO, 2020, s. 17–18), vyskytující se v urbánních i rurálních oblastech (USAID, 2005, s. 14), což vedlo etnografku Ask k závěru o „podřízení národního práva místnímu“ v Afghánistánu (USAID, 2005, s. 347). Rovněž (2) beduínské etnografie Jordánska dlouhodobě poukazují na skutečnost, že dodržování beduínských právních tradic podporuje hegemonické hodnoty, které prosazuje stát, k němuž mají tyto kmeny privilegovaný vztah (např. Watkins, 2014, s. 31; srov. též Furr a Al-Serhan,

¹¹ Česká teorie azylového práva zpravidla řadí mezi „nestátní subjekty“ „politické strany a organizace“ (Kosař, 2005, s. 142, pozn. 95), „klany“ (Kosař, 2005, s. 136), „vojenské klany“ (Kosař, 2005, s. 147) či „místní obyvatelstvo“ (Kosař, 2005, s. 137). S „tradičními“ či „zvykovými“ právními autoritami tak v souladu s uvedenou definicí UNHCR spíše nepočítá.

¹² Jeden z nedávných azylových rozsudků naznačuje (R5), že postoj Tálibánu ke krevní mstě je v souladu s tradičním afghánským právem.

2008, s. 2–23). I (3) zvykové právní systémy jemenských kmenů převažují nejen v kmenových oblastech, ale jsou upřednostňovány jako životnější též ve městech. Zpravidla se drží stranou politických konfliktů a řeší až 90 % konfliktů v zemi (Al-Dawsari, 2012, s. 4–10). Kmeny se významně podílejí na utváření státu a politického řádu v této zemi (Al-Dawsari, 2012; z jiného hlediska též Weir, 2007, s. 143–189).

S ohledem na tyto skutečnosti je třeba upřesnit, že pojem státu, s nímž je ztotožňován právní systém ve zkoumaných azylových případech, je ovlivněn specifickou hierarchickou ontologií, která v zemích původu upřednostňuje formální existenci mezinárodně uznaného státu, zatímco jiné druhy aktérů redukuje na populaci či její složky. Zejména tradiční či neobvyklé právní systémy / autority se tak – v důsledku jejího uplatnění – ocitají v konceptuální mezeře mezi státem a populací, tedy tam, kde je touto ontologií postulována toliko dělicí příčka. Právní systém ve formálním smyslu z toho důvodu představuje poměrně *nestabilní* analytické kritérium, totiž nepřesné a arbitrárně použitelné.

Stabilizace analytického kritéria právního systému

Pro jeho stabilizaci proto navrhuji dva kroky. Zaprvé, nahrazení formální kategorie „právního systému“ ve sféře azylového dokazování antropologickou analytickou kategorií „právního systému“, například Pospíšilovou (srov. Holbraad a Pedersen, 2017, s. 22), jež umožní spojení právního systému se způsobem jednání aktérů, kteří jsou obvykle chápáni jako kulturní/soukromí, což je samotné samozřejmě redefinuje. Toto substituování formálního pojmu antropologickým je inspirováno metodou „kontrolované záměny“ prostřednictvím „rekonceptualizace“ (Viveiros de Castro, 2004, s. 4–5). Takový krok je umožněn tím, že právní systém není v azylovém kontextu přesně definován, a tím, že oba pojmy (azylový i právně-antropologický) jsou v konečném důsledku zacíleny na pochopení reality fungování práva v cizím kontextu (Pospíšil, 1997, s. 21, 24). Je však zároveň nutné omezit „ontický dosah“ antropologického pojmu pouze na důkazní epistemologii (Bråten, 2016, s. 286).

Pospíšilův „právní systém“ je totiž vystaven reprezentativním způsobem a je určen k srovnání a deskripci (Pospíšil, 1997, s. 7). Významné jsou především jeho odlišné teoretické souvislosti. Pospíšilova teorie právo pojímá jako jednání specifického sociálního aktéra, totiž *autority* (osoby či skupiny osob), jejíž rozhodnutí jsou respektována, neboť uplatňují pravidla, která jsou v dané sociální skupině převážně pokládána za žádoucí (Pospíšil, 1971, s. 44–78). Jsou-li tato rozhodnutí činěna zároveň s úmyslem aplikovat pravidla univerzálně na stejné případy („úmysl univerzální aplikace“) (Pospíšil, 1971, s. 78–81), zahrnují-li představu o tom, jaký byl vztah mezi stranami sporu a jak byl narušen („*obligatio*“) (Pospíšil, 1971, s. 81–87), jakož i jak se má toto narušení napravit („*sankce*“) (Pospíšil, 1971, s. 87–95), ustavují tato autoritativní rozhodnutí „právní systém“ (Pospíšil, 1971, s. 107). Důležité v terénu cizí sociokulturní reality je, že sama konvergence těchto atributů vede

k identifikaci práva, přičemž dualismy jako formální–neformální či státní–nestátní nesehrávají při této kognitivní operaci jakoukoliv roli. Právní systémy lze zároveň lokalizovat na různých „právních rovinách“, které korespondují se sociálním uspořádáním dané společnosti, od malých neformálních skupin až po stát či mezinárodní organizace (Pospíšil, 1971, s. 106–115). Mezi těmito rovinami lze přitom detekovat „centrum právní moci“ jako tu rovinu, která se při řešení případu na více úrovních prosadí vůči ostatním, což může být v závislosti na konkrétním sociokulturním prostředí jakákoliv z nich, tj. nejen právní rovina státu (Pospíšil, 1971, s. 115–119). Efektivní redefinice „právního systému“ musí tyto širší pojmové souvislosti zahrnovat.

Ztotožnění práva s legislativou a justičním aparátem států v zemích původu (v azylovém kontextu obvyklé) představuje v Pospíšilově konceptuální perspektivě nepřijatelné zúžení potenciálních spojení právního systému na jedinou sociální rovinu (stát), na níž je a priori předpokládáno právě „centrum právní moci“. V důsledku takto zúženého formátu se aktéři, kteří nespádají do formálního pojmu státu, ocitají vně konceptu práva, a jsou proto zasazováni do kultury, tradice či populace soukromých osob. Pospíšilovo chápání právního systému oproti tomu naopak připouští *možnost*, že způsob jednání neobvyklého aktéra bude skutkově zjištěn jako uplatňování právního systému na některé sociální rovině. Možnost takového jednání není nijak ontologicky vyloučena pouze z toho důvodu, že jeho aktérem není formální státní orgán. Postačí pouze zjištění konvergence zmíněných atributů práva.

Z hlediska azylové relevantnosti je třeba dodat, že u aktérů ochrany v zemi původu nestačí pouze identifikace jakéhosi právního systému, nýbrž právě takového, jenž účinně a trvale brání pronásledování či hrozbě vážnou újmu alespoň v části země původu a je pro danou žadatelku či žadatele o azyl přístupný (zejména čl. 7 a 8 KS). Právní autorita (uplatňující takový systém), která tato azylová kritéria splňuje, se z antropologického hlediska musí zjevně nacházet na sociální rovině, z níž je schopna regulovat či jiným významným způsobem ovlivnit chování pronásledovatele či původce vážné újmy. Pokud jsou pronásledovatelem například dvě rodiny uskutečňující krevní mstu vůči jedinci, představuje azylově relevantní ochranu pouze právní autorita, která má vůči těmto rodinám moc jim v jejich jednání zabránit a tuto moc uplatňuje, ať už je lokalizovatelná na jakémkoliv sociální rovině (např. klan, kmen, stát, náboženské či lokální společenství). Z tohoto právně-antropologického hlediska je naopak absurdní, aby byly za aktéry ochrany pokládány například podpůrné sociální sítě, mužští členové rodiny, útulky pro ženy, mužský/rodinný doprovod žen na útěku či jiní aktéři, které popisuje Querton (2022).¹³ V případě aktérů pronásledování a vážné újmy bude

¹³ V těchto případech obvykle neexistuje mocenské postavení právní autority vůči pronásledovateli ani nedochází ke konvergenci výše zmíněných atributů práva. Například v případě mužského doprovodu žen na útěku lze obecně předpokládat toliko situační rozhodování, nikoliv rozhodování s úmyslem univerzální aplikace pravidla. Podobně tomu bude nejspíše i s ostatními antropologickými kritérii práva v takových situacích.

pravděpodobně druhotné, na jaké sociální rovině bude právní systém pomoci antropologického pojmu detekován, ať už bude chápán jako státní, parastátní či mimostátní.

V druhém kroku je nezbytné zahrnout do analytického zájmu soustředěného na právní systém/autoritu i různorodé konfigurace vztahů se státem. Jinými slovy, jaký je vztah právního systému se státem, by mělo být dokládáno stejně jako u jiných aktérů. Azylová praxe i teorie samozřejmě znají situace, kdy soukromé osoby/nestátní subjekty „plní funkci státu“. Standardní azylové řešení nicméně prozrazuje vysunutí svazku státu a práva z pole zkoumání do polohy předpokladu. Např. dle Bishop (2019, s. 525) je třeba primárně určit, zda se stát zříká svých funkcí či zda je postupuje na jiné „kvazistátní subjekty“ z vlastní iniciativy (delegace státních funkcí) (Bishop, 2019, s. 536–540), nebo si je tito aktéři sami přisvojují státu navzdory (jejich usurpace) (Bishop, 2019, s. 534–536), přičemž není jasné, zda přenesené funkce mohou zahrnovat i funkce justiční a legislativní. Východiskem této analýzy je tak spojení státu a práva *ex definitione* (např. Kosař, 2005, s. 128, 131; Kosař, 2013). Z Pospíšilovy pojmové perspektivy jde oproti tomu právě jen o zkoumání odlišného způsobu distribuce, struktury a alokace právní autority uvnitř dané společnosti (srov. Pospíšil, 1997, s. 112), přičemž konkrétní konfigurace státu v zemi původu *může* být integrální součástí tohoto procesu a jeho výsledku, aniž by formální kategorie státu musela mít výsadní ontologickou pozici. Jinými slovy, problematická povaha aktérů v zemích původu není dána výlučně tím, že se nacházejí mimo stát.

Závěr

S ohledem na dysfunkční či nominální povahu justičního aparátu např. v Afghánistánu (EASO, 2020, s. 16–17) vyvstává empirická otázka, zda za „kvazistátní“ nepokládat spíše selhávající soudy či orgány státu a zda neobvyklé, avšak funkční, tradiční či zvykové právní autority nepokládat spíše za „nositele atributu státu“ (Větrovský, 2007, s. 7), když v českém kontextu je právní autorita obvykle spojena se specifickou *veřejnou* rozhodovací činností. Azylová rozhodnutí, která jsem rozebíral, odpovídají implicitně na obě otázky záporně. Jsou však v tomto ohledu lapena v ontologické pasti – v představě, že státní orgány a nestátní subjekty spadají do dvou odlišných ontologických zón: státu a populace (či alternativně práva a kultury/společnosti). Uplatňováním tohoto předpokladu však v azylovém kontextu dochází k redukci alterity cizích právních autorit a řádů (a také alterity cizích státních konfigurací) na exterioritu formálních konceptů přinejmenším v rámci právního posouzení. Při azylovém dokazování je mezi těmito zónami nutno dělat konceptuální kompromisy v podobě užívání složených a doplňkových pojmů, jako jsou zvykové právo či parastátní struktura. Variantně, jak výše navrhuji, je v rámci dokazování podmínek v zemi původu možné uplatnit i dualisticky založený antropologický koncept práva. Ten je primárně koncipován jako analytický či pracovní nástroj pro identifikaci konkrétního právního řádu a autority v cizím sociokulturním terénu (Ledvinka, 2021b, s. 182–183; Pospíšil,

1997, s. 17, 21), a jeho heuristickou hodnotu je tak žádoucí osvědčit i v kontextu informací o zemích původu. Jinými slovy, formální azylové kategorie (jako jsou např. „právní systém“ či „státní orgány“), které se užívají k právnímu posouzení podmínek v zemi původu, by neměly být chápány jako totéž, co koncepty a modely, s jejichž pomocí se při důkazní interpretaci zpřesňuje významový rozsah formálních kategorií ve vztahu ke konkrétním podmínkám a skutečnostem v zemích původu.

TOMÁŠ LEDVINKA je akademickým pracovníkem na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové. Vystudoval právo a právní vědu na Západočeské univerzitě v Plzni a doktorát z antropologie získal na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Výzkumně se věnuje právu z antropologické perspektivy, zejména otázce, jak se utváří jeho jinakost; a spojením témat právní antropologie s jinými vědními oblastmi, například s non-human či teorií sítí-aktérů.

ORCID: 0000-0003-1071-8756

Literatura

- Affolter, L. (2021). *Asylum Matters: On the Front Line of Administrative Decision-Making*. Palgrave Macmillan <https://doi.org/10.1007/978-3-030-61512-3>
- Affolter, L., Miaz, J. a Poertner, E. (2019). Taking the 'Just' Decision: Caseworkers and Their Communities of Interpretation in the Swiss Asylum Office. In N. Gill a A. Good (eds.), *Asylum Determination in Europe: Ethnographic Perspectives* (s. 263–283). Palgrave. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94749-5_13
- Aggarwal, N. a Floridi, L. (2020). Towards the Ethical Publication of Country of Origin Information (COI) in the Asylum Process. *Minds and Machines*, 30, 247–257. <https://doi.org/10.1007/s11023-020-09523-w>
- Al-Dawsari, N. (2012). *Tribal Governance and Stability in Yemen*. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribal_governance.pdf
- Ask, K. (2003). Legal Pluralism and Transitional Justice in Afghanistan: A Gender Perspective. *Human Rights in Development*, 9, 347–369. https://doi.org/10.1163/9789047415879_013
- Bachmann-Medick, D. (2017). Alterity—A Category of Practice and Analysis. Preliminary Remarks. *On Culture: The Open Journal for the Study of Culture*, 4, 1–12. <https://doi.org/10.22029/oc.2017.1138>
- Bailey, C. (2009). *Bedouin Law from Sinai and the Negev: Justice without Government*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300153255>
- Bianchini, K. (2021). The Role of Expert Witnesses in the Adjudication of Religious and Culture-based Asylum Claims in the United Kingdom: the Case Study of 'Witchcraft' Persecution. *Journal of Refugee Studies*, 34(4), 3793–3819. <https://doi.org/10.1093/jrs/feab020>

- Bishop, K. (2019). Unconventional Actors. *North Carolina Journal of International Law*, 44, 521–540.
- Bodström, E. (2020). Asylum Decisions as Performances: Intertextuality in Internal Credibility Assessment. *International Journal of Refugee Law*, 32(4), 623–644. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eeab001>
- Bodström, E. (2021). The Extraordinary: Asylum Process as an Intertextual Chain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1917349>
- Bråten, E. (2016). Reading Holbraad: Truth and Doubt in the Context of Ontological Inquiry. In B. Bertelsen a S. Bendixsen (eds.), *Critical Anthropological Engagements in Human Alterity and Difference. Approaches to Social Inequality and Difference* (s. 273–294). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40475-2_12
- Conley, J. a O'Barr, W. (1990). *Rules versus Relationships. The Ethnography of Legal Discourse*. University of Chicago Press.
- EASO. (2020). *Afghanistan – Criminal Law, Customary Justice and Informal Dispute Resolution: Country of Origin Information Report*. European Asylum Support Office. https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2020_07_EASO_COI_Report_Afghanistan_Criminal_Law_Customary_Justice_Dispute_Resolutions.pdf
- Fabian, J. (2006). The Other Revisited: Critical Afterthoughts. *Anthropological Theory*, 6(2), 139–152. <https://doi.org/10.1177/1463499606065030>
- Furr, A. a Al-Serhan, M. (2008). Tribal Customary Law in Jordan. *South Carolina Journal of International Law and Business*, 4(2), 17–34.
- Holbraad, M. (2012). *Truth in Motion: The Recursive Anthropology of Cuban Divination*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226349220.001.0001>
- Holbraad, M. a Pedersen, M. A. (2017). *The Ontological Turn: An Anthropological Exposition*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316218907>
- Honusková, V. (2011). *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
- Honusková, V. (2016). Evropské azylové právo na rozcestí. *Jurisprudence*, 2, 7–17.
- Cheesman, N. (2018). Rule-of-Law Ethnography. *Annual Review of Law and Social Science*, 14, 167–184. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-101317-030900>
- Chmelíčková, N. a Votočková, V. (2016). *Zákon o azylu: Praktický komentář*. Wolters Kluwer.
- Jílek, D. (2005). Věčná idealita: Společný pojem „pronásledování“. In D. Jílek (ed.), *Společný evropský azylový systém: právní pojem pronásledování* (s. 9–43). Masarykova univerzita.
- Kobelinsky, C. (2019). The ‘Inner Belief’ of French Asylum Judges. In N. Gill a A. Good (eds.), *Asylum Determination in Europe: Ethnographic Perspectives* (s. 53–68). Palgrave. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94749-5_3
- Kosař, D. (2005). Nestátní původci pronásledování. In D. Jílek (ed.), *Společný evropský azylový systém: právní pojem pronásledování* (s. 125–148). Masarykova univerzita.
- Kosař, D. (2013). *Nestátní subjekty v definici uprchlíka*. Masarykova univerzita.
- Kosař, D. (2016). Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*, 25(6), 21–30.
- Kosař, D., Molek, P., Honusková, V., Jurman, M. a Lupačová, H. (2010). *Zákon o azylu: Komentář*. Wolters Kluwer.
- Křížáková, M. a Honusková, V. (2019). Reforma Společného evropského azylového systému. *Jurisprudence*, 28(2), 13–22.
- Landinfo. (2011). *Report Afghanistan: Blood Feuds, Traditional Law (Pashtunwali) and Traditional Conflict Resolution*. Landinfo – Country of Origin Information Centre. https://landinfo.no/asset/1940/1/1940_1.pdf
- Ledvinka, T. (2016). Subaltern Law: Legal Technology of Making the Law of the Other.

- In K. Pauknerová, P. Gibas a M. Stella (eds.), *Non-humans and after in Social Sciences* (s. 175–188). Pavel Mervart.
- Ledvinka, T. (2021a). Rieger, nebo Grimm? Romantický a pragmatický přístup k etnologickému zkoumání práva. *Národopisná revue*, 2, 134–145.
- Ledvinka, T. (2021b). Právní etnografie a „právo a etnografie“: Dva přístupy k etnografickému výzkumu práva. *Český lid*, 108(2), 175–196.
<https://doi.org/10.21104/CL.2021.2.03>
- Ledvinka, T. a Donovan, J. (2023). Reading Legal Ethnographies to Re-map Legal Pluralism: A Pospisilian Corrective to the Prevailing Dichotomous Description of Afghanistan's Legal Order. *Legal Pluralism and Critical Social Analysis*, on-line first, 1–36. <https://doi.org/10.1080/27706869.2023.2213519>
- Max Planck Institute for Comparative Law. (2005). *Family Structures and Family Law in Afghanistan*. Max Planck Institute for Comparative. https://www.mpipriv.de/1187092/mpi-report_on_family_structures_and_family_law_in_afghanistan.pdf
- Molek, P. (2005). „Pojem a subjekty pronásledování v judikatuře Nejvyššího správního soudu. In D. Jílek (ed.). *Společný evropský azylový systém: právní pojem pronásledování* (s. 63–78). Masarykova univerzita.
- Molek, P. (2010). *Právní pojem „pronásledování“ v souvislostech evropského azylového práva*. C. H. Beck.
- MV. (2018). *Informace o zemích původu*. Ministerstvo vnitra.
<https://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=22111977&docType=ART&chnum=5>
- Pospíšil, L. (1971). *The Anthropology of Law: A Comparative Theory*. Harper and Row.
- Pospíšil, L. (1997). *Etnologie práva: Teze o studiu práva z mezikulturní perspektivy*. Set out.
- Querton, Ch. (2022). Non-State Actors of Protection and the Sliding Scale of Protection for Refugee Women. *Refugee Survey Quarterly*, 41, 444–471.
<https://doi.org/10.1093/rsq/hdac020>
- Ramezankhah, F. (2017). The Tale of Two Men: Testimonial Styles in the Presentation of Asylum Claims. *International Journal of Refugee Law*, 29(1), 110–137.
<https://doi.org/10.1093/ijrl/eex014>
- Riles, A. (2006). *Documents: Artifacts of Modern Knowledge*. University of Michigan Press.
<https://doi.org/10.3998/mpub.185485>
- Schittenheim, K. a Schneider, S. (2017). Official Standards and Local Knowledge in Asylum Procedures: Decision-Making in Germany's Asylum System. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(10), 1969–1713.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1293592>
- Steward, F. H. (1991). *Honor*. University of Chicago Press.
- UNHCR. (2006). *UNHCR Position on Claims for Refugee Status under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees Based on a Fear of Persecution Due to an Individual's Membership of a Family or Clan Engaged in a Blood Feud*. UNHCR.
<https://www.refworld.org/pdfid/44201a574.pdf>
- UNHCR. (2018). *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Afghanistan*. UNHCR.
<https://www.refworld.org/docid/5b8900109.html>
- UNHCR. (2019). *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*. UNHCR.
<https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/default/files/aldfiles/UNHCR%20Handbook%20-%20Feb%202019.pdf>
- United Nations Children's Fund. (2018). *Child Marriage in Afghanistan: Changing the Narrative*. Dostupné z: https://reliefweb.int/report/afghanistan/child-marriage-afghanistan-changing-narrative?gclid=Cj0KCQiA4OybBhCzARIsAicfn9kw9RxlNZVNFfA2TqsMWjDNY0t3bmO0PQEM-Mx4rWaaQFC6MHaxTVkaAtYjEALw_wcB

- U.S. Department of State. (2014). *2013 Country Reports on Human Rights Practices–Yemen* [online]. U.S. Department of State. <https://ye.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/275/Yemen-HRR-2013-English.pdf>
- USAID (U.S. Agency for International Development). (2005). *Field Study of Informal and Customary Justice in Afghanistan and Recommendations on Improving Access to Justice and Relations between Formal Courts and Informal Bodies*. Afghanistan Rule of Law Project. https://www.usip.org/sites/default/files/file/usaidd_afghanistan.pdf
- Van der Kist, J., Dijstelbloem, H. a Goede, M. de. (2019). In the Shadow of Asylum Decision-Making: The Knowledge Politics of Country-of-Origin Information. *International Political Sociology*, 13(1), 68–85. <https://doi.org/10.1093/ips/oly029>
- Van der Kist, J. a Rosset, D. (2020). Knowledge and Legitimacy in Asylum Decision-Making: the Politics of Country-of-Origin Information. *Citizenship Studies*, 24(5), 663–679. <https://doi.org/10.1080/13621025.2020.1784645>
- Větrovský, J. (2007). Vliv kvalifikační směrnice na interpretaci pojmu pronásledování v řízení o mezinárodní ochraně. *Hostis: Čtvrtletník zaměřený na problematiku uprchlicků, azylu a s tím související ochrany lidských práv*, 1(1), 1–10.
- Viveiros de Castro, E. (2004). Perspectival Anthropology and the Method of Controlled Equivocation. *Tipiti: Journal of the Society for the Anthropology of Lowland South America*, 2(1), 3–22.
- Watkins, J. (2014). Seeking Justice: Tribal Dispute Resolution and Societal Transformation in Jordan. *International Journal of Middle East Studies*, 46(1): 31–49. <https://doi.org/10.1017/S002074381300127X>
- Weir, S. (2007). *A Tribal Order: Politics and Law in the Mountains of Yemen*. University of Texas Press.
- Yousufzai, H. M. a Gohar, A. (2012). *Towards Understanding Pukhtoon Jirga. An Indigenous Way of Peace-Building and More*. Sang-e-Meel Publications. <https://sites.unicef.org/tdad/pukhtoonjirga.pdf>

Citované právní předpisy

- Kvalifikační směrnice – směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepracované znění).
- Soudní řád správní – zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.
- Správní řád – zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon o azylu – zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu).
- Ženevská úmluva – Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a na ni navazující Newyorský protokol z roku 1967 (publikováno pod č. 208/1993 Sb.)